

Institutionernas roll för ekonomisk utveckling

Daron Acemoglu och James Robinsons bok *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty* kommer sannolikt att bli ett av de mest uppmärksammade boksläppen under 2012. Författarna är sedan drygt ett decennium bland de mest citerade forskarna i samhällsvetenskap och har redan en enorm vetenskaplig produktion bakom sig. Bland de viktigare bidragen märks t ex Acemoglu m fl (2001, 2002, 2005a) samt översiktsartikeln Acemoglu m fl (2005b).

Why Nations Fail är skriven som en populärvetenskaplig genomgång av författarnas teori om hur *institutionerna*, dvs samhällets ekonomiska och politiska spelregler i bred mening, påverkar samhälls utveckling över historien. Institutionerna är, i sin tur, den viktigaste förklaringsfaktorn till varför vissa länder är rika och andra fattiga.

Att institutioner spelar en avgörande roll för ekonomisk utveckling är ingen ny insikt inom nationalekonomin. Redan 1993 tilldelades Douglass North och Robert Fogel ekonomipriset till Alfred Nobels minne för sina bidrag inom institutionell ekonomi. Framför allt analysen i North (1990) har många likheter med teorin i *Why Nations Fail*, även om detta inte direkt nämns i boken.

I förenklad form kan Acemoglu och Robinsons institutionella teori beskrivas på följande sätt: De finns två kategorier av institutioner, *politiska* och *ekonomiska*. De politiska institutionerna, som antingen kan vara formella eller informella, bestämmer hur den politiska makten fördelas i ett land, t ex hur och vem som

bildar regering, hur lagar stiftas, osv. De ekonomiska institutionerna reglerar t ex vem som äger vad, vad som får produceras och vilka som får bedriva handel.

Både politiska och ekonomiska institutioner kan antingen vara ”extraktiva” (*extractive*) eller ”inkluderande” (*inclusive*). Inkluderande politiska institutioner är centraliserade hos en statsmakt men är också pluralistiska i den mening att de tillåter ett brett deltagande av medborgarna i landet. Extraktiva politiska institutioner är regler som garanterar makten åt en begränsad elit som framför allt är intresserad av att maximera sin egen välfärd.

Om de politiska institutionerna är extraktiva tenderar regimen att skapa extraktiva ekonomiska institutioner som begränsar ett brett deltagande i ekonomin. Extraktiva ekonomiska institutioner garanterar monopol och marknadsandelar åt några få gynnade personer, begränsar den fria äganderätten och skyddar de egna ekonomiska intressena mot konkurrens. I de värsta formerna av extraktiva institutioner, såsom apartheid i Sydafrika eller slaveriet i den amerikanska södern, tvingas en stor del av befolkningen att utföra arbete till låg eller ingen lön åt den lilla styrande eliten. När å andra sidan inkluderande institutioner råder är konkurrensen obegränsad, vem som helst får utbilda sig till och producera vad som helst och sälja sina varor och sin arbetskraft till vem som helst.

Mellan ekonomiska och politiska institutioner finns ett nära samspel. Extraktiva politiska institutioner ger ofta upphov till eller bibehåller extraktiva ekonomiska institutioner och vice versa. Acemoglu och Robinson skriver om onda och goda cirklar mellan dessa båda typer av institutioner. Länder som enbart gör de politiska institutionerna mer inkluderande, exempelvis genom demokratiska reformer, men som samtidigt

BOKANMÄLAN

Daron Acemoglu och James A Robinson: *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, Crown Publishers, 2012, 529 sidor, ISBN 978-0-307-71921-8.

behåller extraktiva ekonomiska institutioner, riskerar snart att glida tillbaka in i extraktiva politiska institutioner, eftersom den ekonomiska eliten hotas av pluralistiska styresskick och därför gör motstånd. Om bara ekonomiska reformer görs, såsom i många av dagens utvecklingsländer, kan extraktiva politiska institutioner ge eliten möjlighet att kapa åt sig ännu mer av en lite friare marknadsekonomi.

Även om länder under långa perioder kan ha ekonomisk tillväxt som drivs av extraktiva institutioner, exempelvis sockerplantagerna med slavarbete i Karibien eller Sovjetunionens planekonomi, är deras tillväxtpotential alltid begränsad eftersom sådana ekonomier inte förmår frambringa den enda långsiktiga drivkraften för uthållig tillväxt: innovationer. Acemoglu och Robinson menar att bara länder i en "god cirkel" (*virtuous circle*), där både politiska och ekonomiska institutioner är inkluderande, kan ha en långsiktigt uthållig ekonomisk tillväxt där människor investerar i humankapital och fysiskt kapital och där innovatörer belönas men samtidigt konkurrensutsätts.

Varför utvecklar då vissa länder inkluderande institutioner medan andra fastnar i extraktiva institutioner? En nära relaterad fråga är varför BNP per capita i dag är över hundra gånger högre i de rikaste OECD-länderna än i de fattigaste afrikanska länderna. Detta är förstas en central fråga för alla som försöker förstå långsiktig ekonomisk utveckling.

I litteraturen finns en rad teorier som ger olika faktorer olika mycket förklaringsvärde. En del av litteraturen, förknippad med Max Weber och David Landes, betonar vikten av en viss specifik västerländsk kultur med långa traditioner av individualism och demokrati. En annan tradition ger en särskild vikt åt geografiska förklaringsfaktorer, så-

som förekomsten av lämpliga växter och djur för domesticering och goda möjligheter för jordbruk och oceanhandel.

En vanlig utgångspunkt för moderna utvecklingsekonomer är att länder är fattiga och har dåliga institutioner på grund av begränsad kunskap (*ignorance hypothesis*, i Acemoglu och Robinsons terminologi). Genom rådgivning och krav från biståndsorganisationer och internationella organ kan utvecklingen förbättras. En hel armé av unga utvecklingsekonomer utför sedan något decennium tillbaka ständigt nya randomiserade fältexperiment på mikronivå i samma anda. Den bärande tanken är att om man bara vetenskapligt tar reda på vad som verkligen fungerar så går det att göra skillnad.

Acemoglu och Robinson kritiserar dessa teorier och menar att de har begränsat förklaringsvärde. Om inte de politiska och ekonomiska institutionerna är inkluderande går det inte att uppnå långsiktig ekonomisk utveckling, även om ett land har jordbrukspotential, bra hamnar, en strävsam protestantisk etik eller har tillgång till all världens samlade kunskap om fältexperiment, vägbyggande och malariabekämpning.

Författarna utvecklar sedan sin syn på hur institutioner utvecklas över tiden. Även om de inte skriver detta explicit så ger de en väldigt stor roll åt slumpen. Samhällen har en viss uppsättning institutioner vid en viss tidpunkt och dessa utsätts sedan för mer eller mindre slumpmässig "institutionell drift" (*institutional drift*). Denna analogi från genetiken hänvisar till fenomenet att två fysiskt åtskilda organismer med en identisk uppsättning gener som lever i exakt identisk miljö ändå tenderar att utveckla olika genuppsättningar över tid.

Slumpen, snarare än något naturligt urval, gör att genen (eller institutionen) utvecklas åt det ena eller andra hållet. Att t ex England redan vid tiden för Magna Charta utvecklade institutio-

ner som begränsade kungamakten och stärkte individens rättigheter, var alltså med detta synsätt i huvudsak en slump och hade mindre med någon unik västerländsk kultur att göra.

Då och då utsätts dock systemet för externa chocker, såsom klimatförändringar och pest. Dessa drabbar många områden, men på grund av samhällenas institutionella drift påverkas de på olika sätt av chocken. Ibland blir sådana chocker "avgörande ögonblick" (*critical junctures*) i länders historia då de slår in på en ny väg. Det mest diskuterade exemplet på ett avgörande ögonblick i boken är den ärorika revolutionen i England 1688, när parlamentet störtade Jakob II och slutgiltigt befäste sin politiska makt. Enligt Acemoglu och Robinson (liksom enligt Douglass North) är denna händelse central för att förstå Englands senare utveckling mot industrialisering och militär världshegemoni.

Utrustade med denna institutionella teori utför Acemoglu och Robinson sedan en mängd historiska fallstudier för att illustrera och bevisa sin teoris giltighet. Boken inleds med det pedagogiska exemplet om byn Nogales, delad mitt itu av gränsen mellan Mexiko och USA. Byn har karaktären av ett naturligt experiment: Geografi, klimat och sjukdomar är exakt likadana, det enda som skiljer de två delarna åt är de olika institutionerna i USA och Mexiko. Boken innehåller också flera exempel från Nord- och Sydamerikas historia och den romerska historien, en analys av den franska revolutionens betydelse osv.

Bland de mer intressanta exemplen i boken återfinns Venedigs historia, som runt 1050 utvecklade inkluderande institutioner och viktiga organisatoriska innovationer, som bidrog till stadens mycket snabba förvandling till en av medeltidens mest avancerade ekonomier i Medelhavsområdet. Trots den venetianska republikens relativt begränsa-

de geografiska omfång var den länge en av de viktigaste maktspelarna i området. Enligt Acemoglu och Robinson började nedgången runt 1300, när den fria etableringsrätten inom den livsviktiga handeln började inskränkas. Kräftgången fortsatte långsamt tills att staden i dag, enligt författarna, har reducerats till ett museum.

Boken avslutas med vad som skulle kunna beskrivas som policyimplikationer, även om dessa inte är särskilt många. Författarna gör också den djärva prediktionen att Kinas tillväxt kommer att ta slut inom överskådlig tid eftersom den baseras på extraktiva politiska institutioner utan ett brett folkligt deltagande.

Why Nations Fail är på många sätt en imponerande bok och kommer säkerligen att räknas in bland klassikerna på området. På ett lättillgängligt sätt presenterar författarna sin teori från tidigare arbeten och utvecklar den i viss mån. De många exemplen är ofta mycket intressanta och medryckande i sig själva, även utan kopplingen till bokens huvudtes. Precis som avsett kommer den sannolikt att läsas av en långt större läsekrets än de som i normala fall botaniserar bland nationalekonomins ledande tidskrifter.

Det populära anslaget är dock både en styrka och en svaghet. En del bärande termer är inte särskilt väl definierade och kan lätt kritiseras som oprecisa. En relaterad och möjligen allvarligare kritik är att en del av grundhypoteserna i boken måste betraktas som i det närmaste icke-falsifierbara. Särskilt begreppet "avgörande ögonblick" är problematiskt, som jag ser det. Hur vet man att den ärorika revolutionen 1688 var ett "avgörande ögonblick?" År 2012 verkar det oneligen ha varit ett avgörande ögonblick men inser man att det är avgörande när det händer? Eftersom Acemoglu och Robinson tillmäter avgörande ögon-

blick en sådan stor betydelse för sin teori om institutionell förändring, är det ingen trivial fråga.

Sverige nämns överhuvudtaget inte i boken, vilket man som svensk förstås kan tycka är synd. Exempel från de skandinaviska länderna hade dock varit väldigt intressanta i sammanhanget, eftersom vi förmodligen har bland de mest inkluderande institutionerna i världen. Vilket skulle vara Sveriges kritiska ögonblick när vi gick åt ”rätt” håll? Medan Venedig byggde upp sitt handelsimperium på 1000-talet i Medelhavet och hyste en stadsbefolkning på kanske 50 000 personer, fanns det fortfarande knappt ens en stad över bynivå i Sverige och definitivt ingen centraliserad stat. Alltså bör det ha inträffat minst ett avgörande ögonblick sedan dess. Kanske Gustav Vasas tillträde och Kalmarunionens upplösning 1523 var ett sådant ögonblick? Eller enväldets upphörande 1719 med större makt till riksdagen? Eller den nya konstitutionen 1809? Acemoglu och Robinsons teori ger ingen klar vägledning hur man ska bedöma sådana händelser.

En annan potentiell invändning mot bokens teori gäller synen på hur institutionella skillnader uppkommer genom institutionell drift. Var det verkligen bara en historisk slump att England råkade driva mot inkluderande institutioner och hade den ingenting med t ex geografi att göra? Flera forskare, t ex Kennedy (1988), har visat hur det militära och ekonomiska maktcentrat gradvis flyttat från Medelhavet från ca 1500, via Frankrike till Nederländerna och Storbritannien, för att under 1900-talet hamna hos USA. Var det inte i den senare historien möjligen en fördel att vara relativt sent utvecklade stater i den norra periferin av Västerlandet, såsom Storbritannien och Sverige faktiskt var? Är det en slump att länder som Irak och Grekland, med en mycket tidig civilisation och lång histo-

ria, i dag är på gränsen till att vara kollapsade stater?

I en av många högprofilerade recensioner av *Why Nations Fail* menar Jared Diamond (2012) att Acemoglu och Robinson alltför lättvindigt avfärdar hans egen hypotes om biogeografins betydelse för uppkomsten av jordbruk, stater och avancerade samhällen, såsom den presenteras i Diamond (1997). Det är lätt att instämma i denna kritik. Även om det betydande nuvarande välståndet i Storbritannien och Skandinavien, *trots* en relativt sen övergång till jordbruks-samhällen inte stämmer väl med Jared Diamonds hypotes, så förklarar den åtminstone varför Europa kunde kolonisera och dominera större delen av övriga världen från ca 1500. Europa och Asien hade hästar, kor, getter, vete och råg, medan t ex de mexikanska högkulturererna aldrig lyckades domesticera något större djur. Dessa geografiska fördelar för Eurasien bör ha påverkat samhällenas utveckling och institutionernas utformning i högre grad än vad Acemoglu och Robinson påstår.

En allmän kritik mot bokens upplägg är att den baseras på en myriad av exempel och fallstudier som på så sätt utgör bokens empiriska observationer. Man kan självfallet diskutera hur urvalet av dessa exempel gjorts. Afrika är den världsdelen som i dag ligger klart efter alla andra i termer av ekonomisk och social utveckling. Exempelen från Afrika är relativt få (Sierra Leone, Botswana, Egypten) och ibland tämligen obskyra (t ex jämförelsen mellan folkgrupperna Lele och Bushong i Demokratiska Republiken Kongo). Säkerligen baseras urvalet till stor del på de fall som författarna känner bäst till, vilket i och för sig är förståeligt i ett verk av denna bredd.

Sammantaget är *Why Nations Fail* en ambitiös och viktig bok som sannolikt kommer att anses vara ett standardverk i genren för lång tid framöver. Den tjä-

nar också väl som en slags lättillgänglig sammanfattning av Acemoglu och Robinsons forskning under det senaste decenniet. Forskare från andra samhällsdiscipliner kommer sannolikt att tycka att det är närmast absurt att försöka förklara tillståndet i hela världen med en enda enkel teori. Av någon anledning verkar det nästan bara vara nationalekonomer som har självförtroende nog att överhuvudtaget försöka.

Ola Olsson

Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

REFERENSER

- Acemoglu, D, S Johnson och J Robinson (2001), "The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation", *American Economic Review*, vol 91, s 1369-1401.
- Acemoglu, D, S Johnson och J Robinson (2002), "Reversal of Fortune: Geography and Institutions in the Making of the Modern World Income Distribution", *Quarterly Journal of Economics*, vol 117, s 1231-1294.
- Acemoglu, D, S Johnson och J Robinson (2005a), "The Rise of Europe: Atlantic Trade, Institutional Change, and Economic Growth", *American Economic Review*, vol 95, s 546-597.
- Acemoglu, D, S Johnson och J Robinson (2005b), "Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth", i Aghion, P och S N Durlauf (red), *Handbook of Economic Growth*, vol 1A, Elsevier, Amsterdam.
- Diamond, J (1997), *Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies*, Vintage Books, New York.
- Diamond, J (2012), "What Makes Countries Rich or Poor?", *New York Review of Books*, 7 juni 2012, www.nybooks.com/articles/archives/2012/jun/07/what-makes-countries-rich-or-poor (2012-08-01).
- Kennedy, J M (1988), *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Vintage Books, New York.
- North, D C (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge.